

Г.Б. Тойлыбек¹
Г.А. Мамырбекова²

^{1,2} Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан
(E-mail: gulnazym.toylybek22@mail.ru)

Білім беру үдерісінде студенттерді әлеуметтік тәрбиелеу арқылы ұлттық сананы жаңғырту

Аңдатпа. Мақалада маңызды педагогикалық мәселе ретінде студенттерді әлеуметтік тәрбиелеу арқылы ұлттық сананы жаңғырту проблемалары зерделенеді. Тәрбие мен білім берудің мақсаты біртұтас процесс ретінде университет алдына қойылған кәсіптік және жалпы білім беру міндеттері тұрғысынан қарастырылады. Университеттік білім беру міндеттеріне ұлттық және этносаралық белгілерді қосудың маңыздылығы білім берудің жаһандану әлеміндегі этносаралық қатынастардың күрделі және қазіргі таңда өзекті мәселесімен анықталады.

Қоғамның ұлттық-мәдени жаңғыруының жетекші құралы ретінде білім беру мекемелері болуы керектігі көрсетілген; оқу-тәрбие үрдісі ұлттық сипаттағы ең жақсы қасиеттерді қалыптастыруға, жеке тұлғаның ұлттық сана-сезімінің деңгейін көтеруге бағытталуы тиіс. Әлеуметтік тәрбие ұлттық сананы қалыптастырудың маңызды ресурсына ие, оның ерекшелігі – адамды қоғамдық қатынастар жүйесіне қосуға және белсенді өмірлік позицияны ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік жауапкершілікті қалыптастыруға мүмкіндік береді. Мақалада студенттердің ұлттық санасын жаңғыртудың әдіснамалық тәсілдері талданады. Оның қалыптасуының негізгі аспектілері берілген. Бұл ретте ұлттық сананы қалыптастыруда білім мен тәрбиенің алатын орны ерекше. **Түйін сөздер:** әлеуметтік тәрбие, ұлттық сана, білім беру үдерісі, жаңғырту.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6895-2022-14-4-299-306>

Кіріспе

Қоғамдық дамудың қазіргі кезеңіндегі экономикалық, саяси, әлеуметтік, ұлттық мәселелердің тоғысуы ұлттық өзіндік сананы қалыптастыру мәселесін өзекті етіп отыр. Ғылыми-техникалық прогрес, қоғамдық өмірдің серпінділігі, халықаралық байланыстардың кеңеюі, бұқаралық ақпарат құралдарының қарқынды дамуы жаңа жүйелік сапа – әлемдік ғылым, өндіріс және техника жетістіктерін бойына сіңірген әмбебап мәдениеттің қалыптасуына әкелді. Осы жетістіктерге сүйене отырып, адамзат ұлттық және

жалпыадамзаттық құндылықтардың интеграциясына негізделген этномәдени дәстүрлер мен этносаралық қарым-қатынас мәдениетін орнықтыру жолымен жүріп, ХХІ ғасырдың біртұтас планеталық өркениетін құруда.

Қазіргі уақытта мемлекеттік деңгейде рухани-адамгершілік құндылықтардың қазіргі жастардың әлеуметтік-мәдени дамуындағы ерекше маңыздылығы мойындалуда. Елімізде Қазақстан мемлекетінің идеологиясын қалыптастыру және жүзеге асыру бойынша белсенді жұмыс жүргізілуде, оның аясында ұлттық мәдени дәстүрлер мен рухани құндылықтарды жаңғыртуға назар аударылады.

Ұлттық өзіндік сананың өсуіне және ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды оқу-тәрбие қызметінде пайдалануға, өзін-өзі басқаруға әлеуметтік-мәдени жағдайлар жасауға, жеке тұлғаны жүзеге асыру, рухани әлеуетін дамытуға ынталандыратын ізгілендіру, демократияландыру идеясы жетекші және перспективалы идеялар болып табылады.

Қазіргі педагогика ұлттық сананы жаңғыртудың жанама әдістерін іздеуге тырысады. Әлеуметтік тәрбие әлеуетін пайдалану – осындай тәсілдердің бірі. Оқу орнының ортасы адамның оңтайлы дамуы үшін мақсатты түрде құрылған. Сондықтан студенттерді әлеуметтік тәрбиелеу арқылы ұлттық сананы жаңғыртуда жоғары оқу орнының осы ортасының ерекшеліктері мен ресурстарын барынша пайдалану қажеттілігі айқын.

Материалдар және әдістер

Ұлттық сананы тәрбиелеу жалпы тәрбие сияқты күрделі процесс. Ұлттық сананы тәрбиелеу жеке тұлғаның өзіндік сана-сезімін тәрбиелеуден басталуы керек. Тұлғаның өзін-өзі тану – бұл қоғамның бір бөлігі ретіндегі жеке адамның өзі туралы, оның сыртқы әлеммен қарым-қатынасы, басқа адамдар оның іс-әрекеттері мен істері, ойлары, сезімдері туралы, тұлғалық қасиеттердің әралуандығы туралы түсініктерінің салыстырмалы түрде тұрақты жүйесі. Соның негізінде адамның өзіндік «Мен» бейнесі қалыптасады. Өзіндік сана болмайынша, ұлттық өзіндік сананы жаңғырту мүмкін емес [1].

Ұлттық сана – ұлттың өз болмысын тануының деңгейі, ұлттың өзі туралы түсініктер жүйесі қоғам өмірінің объективті түрде бар ұлттық фактілерінің терең субъективті көрінісі, әрбір халықтың өз өмірі туралы санасы, олардың ұлттық өмірінің ерекшеліктері, басқа халықтармен қарым-қатынасы. Ұлттық өзіндік сана арқылы ғана адамдардың өз бірлігіне, басқа қауымдарға деген жалпы және жеке бағасы, әлеуметтік ұстанымы, белсенді қатынасы қалыптасады. Ол адамдардың өз ұлтына жататынын, оның басқа халықтар арасындағы орнын, олармен ерекше және ортақ белгілерін санасын бейнелейді.

Ұлттық сипат, ұлттық мінез, ұлттық сананың әртүрлі аспектілері мәселелері философиялық, психологиялық, социологиялық, педагогикалық, этнографиялық әдебиеттерде зерттелді (Вяткин Б.А., Зинченко В.П., Лебедева Н. М., Леонтьев А.Н., Сухарев А.В. т.б.).

Ұлттық сана мәселесі соңғы 40 жыл ішінде отандық психология мен философияда өзекті бола бастады. Ұлттық өзін-өзі танудың табиғаты туралы пікірталастар 70-80 жылдары жанданды, мысалы: Ю.В. Арутюнян [2], М.И. А.Г. Агаев және басқалар [3].

Л.М. Дробижева ұлттық сананы жаңғыртуды рухани білім ретінде анықтайды, оның ішінде ұлттық автостереотиптер, аумақ, мәдениет, тіл, тарихи өткен туралы идеялар, сонымен қатар эмоционалды компонент – өз халқының мәдени, тарихи құндылықтарына деген көзқарас. Ұлттық сананы айқындаушы бұл адамдардың қызметін ынталандырушы ұлттық мүдде болып табылады [4].

Ұлттық сана анықтамасында Т.Г. Стефаненко оның құрылымын үш негізгі компонентке бөледі [5].

1. Когнитивті компонент этникалық хабардарлықты (этникалық топтар туралы объективті білім мен субъективті идеялар - өздері және бөтен адамдар, олардың тарихы мен дәстүрлері, сондай-ақ олардың арасындағы айырмашылықтар) және этникалық өзін-өзі сәйкестендіруді (этникалық «белгілерді» - этнонимдерді қолдану) қамтиды.

2. Эмоционалды бағалау компоненті – бұл өз тобының қасиеттерін бағалау, оған мүшелікке деген көзқарас, осы мүшеліктің адамы үшін маңыздылығы.

3. Этникалық сәйкестіліктің мінез-құлық компоненті – бұл тек хабардарлықтың ғана емес, сонымен бірге белгілі бір этностың әлеуметтік өміріне қатысу, «әртүрлі этникалық жағдайларда қатынастар мен әрекеттер жүйесін құру» сияқты өзін-өзі көрсетудің нақты механизмі.

Осылайша, ұлттық сана, ең алдымен, өзін этнос өкілі ретінде танудың танымдық-эмоционалды процесінің нәтижесі, өзін онымен сәйкестендірудің белгілі бір дәрежесі және басқа этностардан оқшаулану.

Адам бала кезінен ұлттық болмысын мақтан тұтып, туған жерін сүйеге, ана тілін білуге, өз халқының мәдениетіне, тарихына қанық болуы керек. Дәл осы кезең ұлттық сананың негіздерін қалыптастыру үшін ең қолайлы кезең, өйткені балаларға үлкендерге деген шексіз сенім, өз әрекеттерін қайталауға ұмтылу, эмоционалды мейірімділік, қоршаған әлемге қызығушылық, шынайылық сипатталады. Балалық шақта алған әсерлер өмір бойы сақталады, адамның дамуына үлкен әсер етеді.

Ұлттық сананы қалыптастыруда білім мен тәрбиенің алатын орны ерекше. Сонымен қатар, оқу-тәрбие үрдісі жеке тұлғаның ұлттық сана-сезім деңгейін көтеруге, ұлттық мінездің озық қасиеттерін қалыптастыруға бағытталуы керек. Жастарды өзге халықтар мен мәдениеттерге құрметпен қарауға тәрбиелеу, патриоттық, Отанға деген адалдық, т.б. Жақын адамдардың қарым-қатынасын білдіретін адамның сезімдері мен тәжірибелері әлемі ана тілінің дыбыстарында, ырғақтарында және әуенінде беріледі, музыкада, өнер туындыларында, сәулет өнерінде болады. Білім беру мекемелері осы дүниені ашуға, өз қызметін оның байлығы негізінде құруға ынталы болуы керек [6].

Студенттік жас – адамның жоғары әлеуметтік белсенділігінің өмірлік кезеңдерінің бірі, ол есею кезеңінің басы: жас адамның ұлттық болмысының қарқынды және көп қырлы қалыптасуы жүреді. Студенттік жаста адамгершілік сананы қалыптастыру ерекше маңызды, өйткені студент жастардың көпшілігі моральдық таңдауға байланысты күрделі қиындықтарды бастан кешіреді. Жастардың дәстүрлі моральдық құндылықтарын қабылдаудағы қиындықтар көптеген студенттерде олардың өзін-өзі анықтауға, өзін-өзі жүзеге асыруға ұмтылысы мен қазіргі уақытта үстемдік ететін «нарықтық» құндылықтар арасындағы ішкі қайшылықтың пайда болуына байланысты.

Өзіне және басқаларға рефлексия жасау арқылы адам өзін-өзі тану бағытында ілгерілейді. Студенттер өзін-өзі бағалауға ұмтылады, өзінің өткенін, жеке қазіргі уақытының мәнін өзі анықтайды, жеке болашаққа көз са-

лады; әлеуметтік кеңістікте шешім қабылдау – өз құқықтары мен міндеттерін түсіну.

Студенттердің ұлттық санасын жаңғырту тұлғаны қалыптастыруға қатысатын университеттің барлық құрылымдық бөлімшелерінің мақсатты белсенді тәрбие жұмысының жүйелілігі мен тұтастығынан тұратын кешенді тәсілді қажет етеді.

Студент тұлғасының ұлттық санасын қалыптастырудың кешенді тәсілі, ең алдымен, университеттің осы үдерістегі оқудан тыс тәрбие жұмысының мақсаттары, міндеттері, мазмұны, нысандары, бағыттары мен әдістерінің бірлігін, оқушылардың санасына, сезіміне, іс-әрекетіне мақсатты әсер ету; университет пен әлеуметтік институттардың барлық деңгейлерінің білім беру күштерінің бірлігі мен үйлестірілуі; тәрбие жұмысын кешенді жоспарлау; педагогикалық ықпалдың өзін-өзі тәрбиелеумен бірігуі.

Жоғары білім берудің қазіргі даму кезеңінде студенттердің ұлттық санасын қалыптастыруда қоғамдық-гуманитарлық пәндер, оның ішінде психологиялық-педагогикалық пәндер кафедраларының рөлі артып келеді. Оқу-тәрбие және оқудан тыс тәрбие жұмысында студенттердің ұлттық санасын жаңғырту үдерісін ойдағыдай жүзеге асыру көп жағдайда осы ұжымдардың қызметіне байланысты.

Ұлттық сананы жаңғырту тәрбиенің барлық негізгі салаларында: интеллектуалдық, рухани-адамгершілік, эстетикалық, еңбек, физикалық, патриоттық, құқықтық, экономикалық және т.б. Студенттердің ұлттық болмысын қалыптастыру үдерісіндегі кешенді тәсіл университеттегі тәрбиенің интеллектуалдық, рухани-адамгершілік, еңбек, эстетикалық, физикалық, патриоттық және басқа да аспектілерінің бірлігін нығайтуда көрінеді [7].

Ресейлік ғалымдар әлеуметтік тәрбие сияқты құбылысты тарихи-педагогикалық аспектіде, жасқа байланысты, тұлғаны әлеуметтендіру және құндылық бағдарларын қалыптастыру процесі ретінде қарастырады. Педагогикалық университет студенттерінің әлеуметтік тәрбиесі туралы сөз болғанда, бізге келесі авторлардың көзқарастарына сүйенеміз: жеке тұлғаны қалыптастыру арқылы

әлеуметтік тәрбиенің мәнін ашатын В.А.Мудрик; В.И. Загвязинский, әлеуметтік тәрбиені дамуды ынталандыру шарты ретінде анықтайды; М.И.Рожков, В.И.Курбатов және басқа да ғалымдар, олар әлеуметтік тәрбие деп болашақ маманның кәсіби қасиеттерін қамтитын жеке тұлғаның әлеуметтік маңызды қасиеттерін қалыптастырудың мақсатты процесін түсінеді.

Студенттерді әлеуметтік тәрбиелеу арқылы ұлттық сананы жаңғырту мынадай әдіснамалық тәсілдерге (қағидағарға) негізделеді [8]:

Антропологиялық тәсіл – білім беру пәні ретінде адам туралы барлық ғылымдардың деректерін жүйелі пайдалану және тұтас педагогикалық процесті құру мен жүзеге асыруда оларды есепке алу.

Жеке тұлғаға бағытталған тәсіл – өзара байланысты ұғымдар, идеялар мен іс-қимыл әдістерінің жүйесіне, өзін-өзі тану процестерін қолдауға, жеке тұлғаның өзін-өзі жетілдіруіне және өзін-өзі жүзеге асыруына, оның жеке басының дамуына қолдау көрсету. Тұлғаға бағытталған тәсіл студенттің оқу процесінде өзінің өмірлік белсенділігі мен жеке мәнін жүзеге асыратын белсенді субъект ретінде қалыптасуына бағытталған.

Әрекет тәсілі – студенттің іс-әрекетін қалыптастыру, оны білім, еңбек және қарым-қатынас субъектісінің позициясына аудару үшін арнайы жұмысты қажет етеді, осылайша педагог студенттерге мақсат қою мен іс-әрекетті жоспарлауды, оны ұйымдастыру мен реттеуді, бақылауды, интроспекцияны және қызмет нәтижелерін бағалауды үйретеді.

Жүйелік-тұтас тәсіл. Жүйелілік пен тұтастық дегеніміз, адам бар және өзін басқалар үшін тұтас құбылыс ретінде көрсетеді, әрбір жеке мінез-құлық актісінде ол әлемге (қоғамға, басқа адамдарға, өзіне) жеке қарым-қатынас жүйесін бірден қалыптастырады. Жеке тұлғаның тұтастығы әлеуметтік-психологиялық құбылыс ретінде тұтас педагогикалық процесте тәрбиелік әсердің тұтастығын және оның барлық субъектілерінің (мұғалім, оқушылар, ата-аналар) бағыныштылығын белгілейді.

Синергетикалық тәсіл білім беруді көбінесе өзін-өзі ұйымдастыратын, тікелей себеп-сал-

дарлық тәуелділіктерге негізделмеген, бірақ екіұштылықпен жүретін процесс ретінде қарастыруға мүмкіндік береді; көптеген ішкі және сыртқы әсерлерге байланысты процесс: тұрақты және кездейсоқ, болжамды және стихиялық, реттелген және хаотикалық.

Гуманистік көзқарас (гуманистік бағыт принципі) – педагогтың студентке өзінің дамуының жауапты және тәуелсіз субъектісі ретінде дәйекті қатынасы, адамгершілік қатынастар негізінде тәрбие процесінде оның жеке және ұжыммен өзара әрекеттесу стратегиясы.

Мәдени тәсіл. Мәдениеттану тәсілі тәрбие мәдениеттің жалпыадамзаттық құндылықтарына негізделуге, жалпыадамзаттық құндылықтар мен ұлттық мәдениеттер нормаларына сәйкес құрылуға тиіс дегенді білдіреді.

Аксиологиялық тәсіл. Аксиологиялық (құндылық) тәсіл барлық гуманистік тұжырымдамалардың негізі болып табылады, онда адам адамзаттың ең жоғары құндылығы ретінде әрекет етеді. Аксиологиялық көзқарас тәрбие ұлттық және әлемдік мәдениеттің рухани-адамгершілік дәстүрлері мен нормаларына негізделуі керек деп тұжырымдайды.

Этнопедагогикалық тәсіл тәрбиені ұлттық этникалық өзіндік сананы қалыптастыруға, барлық азаматтар үшін ана тілінде оқып, қарым-қатынас жасауға, өз халқының салт-дәстүрлерін, әдет-ғұрыптарын зерделеуге жағдай жасауға бағытталған ұлттық мазмұнмен толықтыруды көздейді.

Этномәдени тәсілді басқа халықтардың мәдениеттеріне және олардың өкілдеріне қызығушылықты оятумен тығыз байланыста білім алушының тұлғасында (өз халқының тарихын, тілін, мәдениетін, салт-дәстүрлерін зерделеу және игеру арқылы, этникалық әлеуметтенудің қажетті шарты ретінде) ұлттық тәрбие ретінде қарастыру керек; жалпыадамзаттық құндылықтарды игеру, адамдармен байланыс орнатуда білік пен дағдыларды дамыту басқа ұлтқа тиесілі.

Полиэтникалық, полимәдениетті тәсіл. Аталған тәсілдің мақсаты: - үйлесімді, табиғи-позитивті, мазмұнды-адамгершілік (этносқа қарамай) қарым-қатынастарды дарыту, әлемдік мәдени мұра мен шет тілдерін меңге-

ру, көпмәдениетті білім беру мен этносаралық толеранттылықты дамыту; - көп ұлтты және көп мәдениетті ортада белсенді және тиімді өмір сүруге қабілетті, басқа мәдениеттерді түсіну мен құрметтеудің дамыған сезіміне, әртүрлі ұлт, нәсіл, наным-сенім адамдарымен бейбітшілік пен келісімде өмір сүру қабілетіне ие адамды тәрбиелеу; - этникалық, ұлттық немесе мәдени ерекшеліктеріне қарамастан, басқа адамдарға шыдамды қарым-қатынасты, көзқарастардың, моральдардың, әдеттердің басқа түрлеріне шыдамды қарым-қатынасты сипаттайтын этносаралық толеранттылықтың дамуы (жеке тұлғаның моральдық сапасы) өзара құрметке, әртүрлі мүдделер мен көзқарастарды түсінуге және үйлестіруге қол жеткізуге деген ұмтылыста көрінеді.

Нәтижелер және талқылау

Білім беруді әлеуметтік-мәдени қызмет резервтерімен толықтыру оның беделін арттырудың, университет студенттерін әртүрлі әлеуметтік-мәдени жағдайларға, кәсіби еңбек нарығына бейімдеу үшін үлкен мүмкіндіктер жасаудың маңызды жолы болып табылады.

Осылайша, әлеуметтік тәрбиеге деген сұраныс, бір жағынан, қазіргі жастардың әлеуметтік-педагогикалық жағдайының ерекшеліктеріне байланысты, ал екінші жағынан, қазақ қоғамы өзінің барлық дағдарыстық мәселелерін тек білімді (әлеуметтендірілген, ұлттық сана-сезімі жоғары) адам арқылы шеше алатындығын түсінеді.

Білім беру тұжырымдамаларында әлеуметтік тәрбие қоғамның барлық білім беру институттарының адамның іс-әрекеті мен мінез-құлқына мақсатты әсер етуден тұратын әлеуметтік процесс ретінде қарастырылады. Оның мақсаты – әлеуметтендіру, адамның әлеуметтік тәжірибені игеруі; өзгерістердің мағынасы – тиімді білім беру ортасын құру, тәрбиенің барлық әлеуметтік субъектілерінің іс-әрекеттерінің біртұтастығын қамтамасыз ету, білім алушылардың субъективті тәжірибесін түзету.

Жоғары оқу орындары студенттердің әлеуметтік тәрбиесін жүзеге асыратын ұйымдар

ретінде келесі функцияларды орындайды: құндылыққа бағдарланған, коммуникативті, өзекті, ұйымдастырушылық, белсенділік.

Әлеуметтік тәрбиенің міндеттерін зерттей отырып, олардың барлығы ең алдымен адамға, оның жан-жақты дамуы мен жетілуіне бағытталған деп қорытынды жасауға болады. Мысалы зерттеу тақырыбына сай, студенттерді әлеуметтік тәрбиелеу арқылы оларда ұлттық сананы жаңғырту мүмкіндігі бар. Себебі ұлттық сана-сезімді дамытуға қажетті құндылықтарды қалыптастыруда әлеуметтік тәрбиенің орны басым.

Қорытынды

Ұлттық және қоғамдық сана азаматтық ұстанымды, өзінің кіші Отанының тағдыры үшін жауапкершілікті, патриотизмді, өз халқының атынан және игілігі үшін өзінің этносына және ұлттық құндылықтарына деген сүйіспеншілік сезімін қалыптастыруға, ал көпұлтты және көпконфессиялы Қазақстан жағдайында - қатар тұратын барлық халықтарға бағдарланған. Халықтардың өзіндік санасы қолайлы әлеуметтік-саяси жағдайда, ұлттық мәселелерді шешуде өркениетті қағидаттар мен демократиялық тәсілдер сақталатын азаматтық мемлекетте дамуы керек.

Студенттің ұлттық сана-сезімін қалыптастыру процесінің ерекшелігі ұлттық және ұлтаралық сала туралы білімді жүйелі жинақтау, сенімдерді күшейту, тұлғаның Қазақстандық қоғам өміріндегі ұлттық және ұлтаралық құбылыстарға оң бағдарларын белсенді дамытуға мүмкіндік беретін тұрақты дағдылар мен мінез-құлық нормаларын әзірлеу болып табылады.

Өскелең ұрпақты әлеуметтік тәрбиелеу – тек білім беру мекемелерінің ғана емес, бүкіл қоғамның міндеті. Осы саладағы қызмет тиімділігінің маңызды шарты – әлеуметтік тәрбиенің мақсаттары мен міндеттерінің қоғамның даму стратегиясымен сәйкестігі. Әлеуметтік тәрбиенің мазмұны – бұл педагогикалық қолдау технологиялары мен құралдары негізінде әлеуметтену және өзін-өзі дамыту процестерін қамтамасыз ету, бұл қызметтің

келесі бағыттарын болжайды: оқытудың тәрбиелік сипатын күшейту, білім беру мекемелерінің барлық түрлерінде тиімді гуманистік білім беру жүйелерін құру; білім алушының әлеуметтік өрісін үйлестіру, білім беру мекемесінің іс-қимыл радиусында қоршаған ортаны педагогикалық дамыту; жастар бір-

лестіктерін қолдау және ынталандыру; білім алушылардың әртүрлі топтарына арналған түрлі деңгейдегі бағдарламаларды іске асыру бойынша әлеуметтік тапсырысты орындайтын қосымша білім беру мекемелерінің ресурстық базасын сақтау, нығайту және желісін дамыту.

Әдебиеттер тізімі

1. Кентбеков С.К., Мухтарова Ш.М. «Формирование национального самосознания студентов в воспитательной работе вуза: методические рекомендации. – Караганда: Изд-во КарГУ, 2002. – 82 с.
2. Арутюнян Ю.В. Социально-культурное развитие и национальное самосознание // Социологические исследования. 1990. № 7. – С. 42-49.
3. Агаев А.Г. Нация, ее сущность и самосознание // Вопросы истории. – 1967.– № 7. – С. 25-37.
4. Дробижева Л.М. Ценности и символы национального самосознания в условиях изменяющегося общества. – Москва: Институт этнологии и антропологии Российской Академии Наук, 1994. – 236 с.
5. Стефаненко Т.Г. Компоненты этнической идентичности: когнитивный, аффективный, поведенческий // Мир психологии. – 2005. – № 2. – С.38-42.
6. Равкина З.И. Проблемы образования и воспитания в контексте гуманистической парадигмы педагогики (конец XIX – 90-е годы XX в.): в 2 т. – Москва: Ин-т теории образования и педагогики РАО, 2000. – 377 с.
7. Шаршов И.А., Макарова Л.Н., Борзых И.Н. Содержание профессионального воспитания студентов в современном вузе // Психолого-педагогический журнал Гаудеамус. – 2016. – Т. 15. – С. 31.
8. Королева А.В. Креативность и критичность мышления будущих специалистов // Профессионально-личностное развитие преподавателя и студента: традиции, проблемы, перспективы. – Тамбов, 2016. – С. 56-59.

Г.Б. Тойлыбек¹, Г.А. Мамырбекова²

^{1,2}Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Модернизация национального сознания через социальное воспитание студентов в образовательном процессе

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы модернизации национального самосознания через социальное воспитание учащихся как важная педагогическая проблема. Цель образования и обучения как единого процесса рассматривается с точки зрения профессиональных и общеобразовательных задач, стоящих перед вузом. Важность включения национальных и межэтнических черт в задачи университетского образования определяется сложной и актуальной в настоящее время проблемой межэтнических отношений в глобализованном мире образования.

Утверждается, что образовательные учреждения должны быть ведущим средством национально-культурного возрождения общества; воспитательный процесс должен быть направлен на формирование лучших качеств национального характера, повышение уровня национального самосознания личности. Социальное воспитание имеет важнейший ресурс формирования национального сознания, особенностью которого является возможность включения человека в систему общественных отношений и формирования не только активной жизненной позиции, но и социальной ответственности. В статье анализируются методологические подходы к модернизации национального сознания студентов. Даны

основные аспекты его формирования. При этом особое место в формировании национального сознания занимает образование и воспитание.

Ключевые слова: социальное воспитание, национальное самосознание, образовательный процесс, модернизация.

G.B.Toilybek¹, G.A.Mamyrbekova²

^{1,2}*Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan*

Modernization of national consciousness through social education of students in the educational process

Abstract. The article deals with the problems of modernization of national self-consciousness through the social education of students as an important pedagogical problem. The goal of education and training as a single process is considered from the point of view of professional and general educational tasks facing the university. The importance of including national and interethnic features in the tasks of university education is determined by the complex and currently relevant problem of interethnic relations in the globalized world of education.

It is argued that educational institutions should be the leading means of the national-cultural revival of society; the educational process should be aimed at shaping the best qualities of the national character, raising the level of national self-awareness of the individual. Social education has the most important resource for the formation of national consciousness, a feature of which is the possibility of including a person in the system of social relations and the formation of not only an active life position, but also social responsibility. The article analyzes methodological approaches to the modernization of students' national consciousness. The main aspects of its formation are given. At the same time, education and upbringing occupy a special place in the formation of national consciousness.

Keywords: social education, national identity, educational process, modernization.

References

1. Kentbekov S.K., Muhtarova SH.M. «Formirovanie nacional'nogo samosoznaniya studentov v vospitatel'noj rabote vuza: metodicheskie rekomendacii. [Formation of national self-consciousness of students in the educational work of the university: methodological recommendations.] (Karaganda, KarSU Publishing House, 2002, 82 p.), [in Russian].
2. Arutyunyan YU.V. Social'no-kul'turnoe razvitie i nacional'noe samosoznanie [Socio-cultural development and national identity] Sociological research. 1990. No. 7. p. 42-49, [in Russian].
3. Agaev A.G. Naciya, ee sushchnost' i samosoznanie [Nation, its essence and self-consciousness] Questions of history. 1967. No. 7. P. 25-37, [in Russian].
4. Drobizheva L.M. Cennosti i simvoly nacional'nogo samosoznaniya v usloviyah izmenyayushchegosya obshchestva [Values and symbols of national identity in a changing society] (Moscow, Institute of Ethnology and Anthropology of the Russian Academy of Sciences, 1994, 236 p.), [in Russian].
5. Stefanenko T.G. Komponenty etnicheskoy identichnosti: kognitivnyj, affektivnyj, povedencheskij [Components of ethnic identity: cognitive, affective, behavioral] The world of psychology. 2005. No.2. P. 38-42, [in Russian].
6. Problemy obrazovaniya i vospitaniya v kontekste gumanisticheskoy paradigmy pedagogiki (konec XIX – 90-e gody XX v.): [Problems of education and upbringing in the context of the humanistic paradigm of pedagogy (late XIX – 90s of the XX century.):] in 2 vols. / edited by Z.I. Ravkin. Vol. II. (Moscow, Institute of Theory of Education and Pedagogy of RAO, 2000, 377 p.), [in Russian].
7. SHarshov I.A., Makarova L.N., Borzyh I.N. Soderzhanie professional'nogo vospitaniya studentov v sovremennom vuze [The content of professional education of students in a modern university] Psychological and pedagogical journal Gaudeamus. 2016. Vol. 15. P. 31, [in Russian].
8. Koroleva A.V. Kreativnost' i kritichnost' myshleniya budushchih specialistov [Creativity and critical thinking of future specialists] Professional and personal development of a teacher and a student: traditions, problems, prospects. Tambov, 2016. P. 56-59, [in Russian].

Авторлар туралы мәлімет:

Мамырбекова Г.А. – Педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, әл-Фараби даңғылы 71, Алматы, Қазақстан.

Тойлыбек Г.Б. – Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану мамандығы 2 курс магистранты, Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, әл-Фараби даңғылы 71, Алматы, Қазақстан.

Matyrbekova G.A. – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan.

Toilybek G.B. – The 2nd year Master student in Social Pedagogy and Self-Consciousness, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan.